

לוח זמנים

לוח הזמנים לשתי החלופות האפשריות יראה בערך כך :

I	מבוא	3 דקות
	תרגיל	6 דקות (כולל תפוקה)
	תרגיל	6 דקות (כולל תפוקה)
	תרגיל	6 דקות (כולל תפוקה)
	דיון בתהליך	8 דקות
	עקרונות	4 דקות
	סה"כ	33 דקות

II	מבוא	3 דקות
	תרגיל	6 דקות (כולל תפוקה)
	דיון בתהליך ובעקרונות	10 דקות
	תרגיל	7 דקות (כולל תפוקה)
	תרגיל	7 דקות (כולל תפוקה)
	סה"כ	33 דקות

קשיים

חלק מהקשיים שעלולים להתעורר בשיעורים מתוארים להלן. למורים יש, כמובן, דרכים משלהם כיצד לטפל בקשיים אלה, ואצל מורים רבים קשיים אלה כלל לא יעלו. מכל מקום, חיזוי מוקדם של הקשיים עשוי להביא תועלת.

"אותו הדבר"

קורה, לעתים, בשיעור הרביעי או החמישי, שהתלמידים מתחילים להתלונן שהשיעורים דומים מדי זה לזה. זה עלול להתרחש כאשר המורה אינו ממקד את תשומת-הלב בתהליך, אלא מקיים את השיעור כדיון כללי בתוכן התרגילים. מובן שהתוכן די דומה, מאחר שטווח הבעיות דומה, לכן, אם לא מתמקדים בתהליך, השיעורים עלולים להיות דומים מדי האחד למשנהו.

התלמידים עשויים גם לצפות שהשיעורים כולם יהיו בבחינת שעשוע ומשחק. כאשר הם מגלים שאין הדבר כך, הם עלולים להיות מאוכזבים, אך זאת רק עד אשר הם יבינו מהי המטרה המיוחדת של השיעורים; אז הם מתחילים ליהנות מהשיעורים כמות שהם. לכן תקופה זו, בסביבות השיעור הרביעי והחמישי, עלולה להיות קשה, אבל אחריה בעיות אלה נעלמות.

המורים רשאים להכניס שינויים רבים ומגוונים באופן הטיפול בתרגילים. הדבר יכול להיעשות במספר דרכים – חלקן מוצעות בספר זה, ואת האחרות המורים ממציאים בעצמם. פֵּלִים כמו משחק-תפקידים, המְחָזָה, והבאת הקבוצות לבקר זו את תפוקתה של זו הם רק שלוש אפשרויות לגיוון.

על רקע גיוונים אלה, המורה חייב להיות מודע לשתי סכנות: הסכנה הראשונה – שהשיעורים יהפכו לדיונים בנושאים כלליים. כשזה קורה זה עשוי להיראות בסדר, אבל אז נפגע תהליך הפיתוח וההעברה של מיומנות החשיבה. הסכנה השנייה – התעסקות רבה מדי במבנה, עד שהשיעורים הופכים להיות בלתי מאורגנים ומתוחכמים. בשני המקרים מחמיצים את המטרה העיקרית של השיעור. בכל מקרה שבו משתמשים באפשרות חלופית, מוקד השיעור חייב להיות תהליך החשיבה עצמו. מרגע שגרסת השיעור המופעלת, כמו משחק-תפקידים, הופכת להיות מטרה כשלעצמה, הדבר עשוי אולי להיות מאוד מהנה, אבל מפסידים את ערך ההעברה.

"אז מה?"

לעתים השיעורים מקובלים על התלמיד, אך הוא אינו מצליח לראות את המטרה שמאחוריהם. כאשר נדמה שזהו המצב, על המורה לקטוע את השיעור באמצעות מבחן, כך שהתלמידים יוכלו להפעיל חשיבה פעילה. על המורה לקרוא בספר זה גם את הפרק על פרספקטיבה ולהסביר ביסודיות את מטרת השיעורים. **אבל התרופה העיקרית היא דרך הטיפול ברעיונות שהוצגו.** אם נדמה לתלמידים שהמורה מקבל כל דבר שהם מציעים, הם תוהים איך ייתכן שזה שווה משהו. המורים צריכים להשתדל למנוע את הרושם ש"הכול מקובל". עליהם להגיב בצורה מגוננת — לשפץ אחדים ולבקר אחרים. עליהם לשלוט בקפידה על קצב השיעורים, כי אחרת ניתן בקלות לגלוש לאווירה של "אז מה?".

הנקודה העיקרית היא שהמורים צריכים לשמור על יוזמתם הן באשר לקצב השיעורים והן באשר לדרך שבה הם מטפלים בהצעות המועלות. התלמידים **מאוד זקוקים לתחושה של הישג** — לא בהכרח על בסיס תחרותי אלא מתוך תחושה שאכן השיגו משהו. תחושה זו מושגת באמצעות הדרך שבה המורה מבדיל בין רעיונות שונים. זה לא קל, והכלל הבסיסי הוא שאם משהו באמת מתאמץ — פסילת הרעיון לא תועיל. במקום לפסול את הרעיון צריך לנסות לפתח את הרעיון עד שיהפוך להגייוני. אבל אם תלמיד אינו מתאמץ וחושב שהרעיון שלו נפלא, על המורה לשפוט אותו באופן אובייקטיבי.

"קל מדי"

במבט ראשון, רבים מהתרגילים עשויים להיראות קלים למדי. התרגילים עצמם, כמובן, אינם קלים ואינם קשים. אם מטפלים בהם בדרך שטחית — הם קלים, אבל אם מתמודדים עמם לעומק — הם קשים. (המחבר, שהשקיע זמן רב בהוראת חשיבה לקהל מתוחכם מאוד, מעולם לא נתקל בבעיות "קלות" ששעממו מישהו). רמת הקושי תלויה בדרך שבה המורה מציג את הבעיה, ובעיקר בסוג הפתרון המתקבל. לכן, מתלמידים שמגלים מאמץ קטן מדי על המורה לדרוש רמה גבוהה של תגובות ולא לחשוש מלדחות גישות שטחיות.

ברבות מהקבוצות שהישגיהן גבוהים, עולות תלויות שיחידים אינם מסוגלים להפגין את כשרונם, כי הוא נבלע בתוך התפוקה של הקבוצה. אין זה נכון, כי אחרי שהקבוצה הנבחרת מציגה את תפוקתה, יחידים מהקבוצות האחרות יכולים להוסיף נקודות משלהם. בכל זאת, כדאי מפעם לפעם להשתמש במבחן ואף לתת ליחידים לפעול לבדם, ולהפיק חיבור.

כמו קודם, **חיוני שהמורה יחזיק ביוזמה וישמור על קצב תוסס.** מורים אינם צריכים להיתפס לתלויות של יחידים. המורה הוא זה שקובע את חוקי המשחק, וזאת בצורה גלויה ופשוטה — התלמידים מצפים לכך. התלמידים רוצים לדעת מהו ההישג המצופה מהם בשיעורים אלה. הישג הוא היכולת לבצע תהליך חשיבה מסוים באופן מכוון, שוטף ומדויק.

בדיחות הדעת

יתר בדיחות דעת אינה תכונה המיוחדת אך ורק לשיעורי החשיבה, אך היא עלולה להתגבר במסגרת של קבוצה. היא עשויה לזכות גם לעידוד המורה אם הוא מנסה להקנות לשיעור אווירה של "משחק", או מקנה את הרושם שכל רעיון המועלה — מתקבל. קבוצה שמצב-רוחה מבודח ניתן לפצל. מיחידים בעלי מצב-רוח מבודח צריך לא לפנות בבקשת רעיונות. אם בדיחות הדעת הופכת לבעיה, ניתן להזגיש את הרעיונות החשובים — בניגוד לרעיונות טריביאליים — כבר בשלב מוקדם של השיעורים.

